

Lausunto

11.06.2026

Asia: VN/7187/2026

Lausuntopyyntö Oikeuspalveluviraston ehdotuksesta organisaatorakenteen ja toimipaikkaverkoston muuttamiseksi

1. Yleiset kommentit Oikeuspalveluviraston ehdotuksista

Kommentit

Esityksen tavoitteet palvelujen yhdenmukaistamisesta, laadun parantamisesta ja johtamisrakenteen selkeyttämisestä ovat sinänsä kannatettavia. Erityisesti johtamisjärjestelmän järjeittäminen muun muassa henkilöstön yhdenvertaisuusnäkökulmalla on järkevää.

Huomioitava kuitenkin on, että nyt annetun esityksen taustalla ovat merkittävästä osin valtion säästöpainot, joista osa kohdistuu myös oikeusministeriön hallinnonalalle ja Oikeuspalveluvirastolle. Näin ollen on perusteltua tarkastella viraston rakennetta myös tuottavuusvaatimusten näkökulmasta. Juristiliitto korostaa, että säästökohteet tulee ensisijaisesti hakea muualta kuin henkilöstöresursseista, jottei leikkauksilla heikennetä entisestään olemassa olevan henkilökunnan työskentelyn edellytyksiä. Henkilöstön kannalta keskeistä on virkasuhteen jatkuvuuden lisäksi myös missä, millä tavoin ja millaisin tehtävänkuvoin työtä tehdään, millaiseksi työmatka muodostuu toimipaikkamuutosten pohjalta ja millainen työyhteisö tulevaisuudessa on. Nämä muutokset työskentelyedellytyksiin aiheuttavat negatiivisia henkilöstövaikutuksia kuten epätietoisuutta ja sen aiheuttamaa kuormittumista erityisesti muutosvaiheessa, mutta myös mahdollisesti tulevaisuudessa esimerkiksi toimimattomien työskentelyjärjestelyiden ja kohtuuttomien työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamiseen liittyvien vaikutusten kautta. Näitä vaikutuksia tulee arvioida jatkovalmistelussa entistä perusteellisemmin.

Kun kyseessä on kansalaisten oikeusturva turvaavista palveluista, tulee antaa keskeinen merkitys myös palvelujen saavutettavuudelle ja niiden tosiasialliselle vaikutukselle yksilön oikeuksien toteutumiseen. Huomioon tulee ottaa, että palvelujen käyttäjissä on merkittävä joukko henkilöitä, joiden kyvykyys etäasiointiin, terveydentila, taloudellinen tilanne tai digitaaliset valmiudet ovat heikentyneitä tai jopa puutteellisia. Tämän asiakasryhmän näkökulmasta palvelujen keskittäminen kauempana oleviin asukakeskittymiin tai siirtäminen merkittävästä osin sähköiseksi on käytännössä palvelujen saatavuuden kaventamista. Lähtökohta tuleekin olla henkilökohtaisen palvelun

toteuttaminen ensisijaisena palvelumuotona mahdollisimman ja sähköisten palvelujen hyödyntäminen ainoastaan täydentävässä roolissa.

Uudistuksen vaikutuksia on siksi arvioitava myös palvelujen tosiasiallisen saatavuuden sekä asiakkaiden yhdenvertaisen aseman näkökulmasta. Esityksessä tunnistetaan useita riskejä, kuten palvelujen etäännyminen asiakkaista, asiointimatkojen pidentyminen, asiakkaiden mahdollinen ohjautuminen yksityisiin palveluihin sekä henkilöstön kuormituksen kasvu. Näiden riskien merkitystä ei Juristiliiton näkemyksen mukaan tule vähätellä, vaan niitä tulee jatkovalmistelussa arvioida perusteellisesti ja tarvittaessa tarkentaa esitystä niiden ehkäisemiseksi. Lisäksi muutosten vaikutuksia on seurattava myös voimaantulon jälkeen ja mahdolliseen negatiiviseen kehitykseen on puututtava ajoissa.

2. Edunvalvontatoimistojen määrä, alueet ja nimet

Kommenttinne ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

Juristiliitto suhtautuu varauksellisesti ehdotukseen, jonka mukaan edunvalvonta järjestettäisiin viidessä toimistossa Manner-Suomessa. Käytännössä tämä tarkoittaa huomattavaa alueellisten yksiköiden suurentumista. Vaikka keskitetty malli voi edistää työntekijöiden yhdenvertaista kohtelua ja useita työtehtäviin liittyviä haasteita voisi ratkaista työnorganisoinnilla ja toimintatapojen kehittämällä, voi keskitetty malli myös etäännyttää esihenkilötyötä arjen työstä, lisätä matkustamisen tarvetta, lisätä työkuormitusta ja heikentää työyhteisön yhteisöllisyyttä.

Lisäksi edunvalvonnassa korostuvat henkilökohtaiset tapaamiset, käynnit päämiesten luona ja asiointi päämiesten omaisuuteen liittyvissä kohteissa, minkä vuoksi palvelun alueellinen saatavuus ja paikallistuntemus ovat keskeisiä. Näitä tapaamisia ei voida toteuttaa aina pelkästään etäyhteyksin.

Toimistojen määrän vähentäminen näin merkittävästi voi johtaa siihen, että niin asiakkaiden kuin työntekijöiden matkustamiseen kuluva aika kasvaa olennaisesti ja palvelu etäännyy asiakkaista. Tämä voi heikentää palvelun käytettävyyttä. Vaikka esityksessä esitetään hyötyjä sijaistamisen ja toimintavarmuuden näkökulmasta, Juristiliitto katsoo, että näitä hyötyjä ei tule saavuttaa henkilökunnan työskentelyolosuhteiden tai palvelujen saavutettavuuden kustannuksella, vaan ratkaisua tulisi tarkastella uudelleen edunvalvonnan erityispiirteet huomioon ottaen.

3. Talous- ja velkaneuvontatoimistojen määrä, alueet ja nimet

Kommenttinne ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

Juristiliitto pitää talous- ja velkaneuvonnan aseman selkeyttämistä ja irrottamista oikeusaputoimistorakenteesta perusteltuna, sillä nykyinen rakenne aiheuttaa esityksen mukaan epäselvyyksiä johtamisessa ja ohjauksessa. Mikäli tämä parantaa tosiasiallisesti palvelun laatua, saatavuutta ja yhdenmukaisuutta, on uudistus kannatettava. Edellisessä vastauksessa mainituilla perusteilla viiden toimiston malli ei kuitenkaan ole välttämättä henkilöstön tai asiakkaiden kannalta tarkoituksenmukaisin ratkaisu.

Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat ovat lisäksi usein elämäntilanteessa, jossa henkilökohtainen kohtaaminen on tärkeä osa palveluprosessin onnistumista. Vaikka etäpalvelut ovat kehittyneet, Juristiliitto korostaa, etteivät ne kaikissa tilanteissa korvaa kasvokkaista asiointia. Palvelujen voimakas keskittäminen voi nostaa kynnystä hakeutua palveluihin ja heikentää asiakkaiden sitoutumista prosessiin.

4. Oikeusaputoimistojen määrä, alueet ja nimet

Kommenttinne ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

Juristiliitto pitää oikeusaputoimistojen määrää koskevaa ratkaisua perustellumpana kuin muiden toimialojen osalta, koska esityksessä on huomioitu oikeusavun erityispiirteet, kuten esteellisyyksiin liittyvät kysymykset, vastapuoliasetelmat, tuomioistuinten paikkakuntasidonnaisuudet ja oikeussuojan saatavuus.

Esteellisyystilanteilla on merkittävä rooli asiakkaan oikeusturvan toteutumisessa. Juristiliitto muistuttaa, että esteellisyyden syntyminen perustuu asian osapuoliin, avustajien sidonnaisuuksiin ja aikaisempiin toimeksiantoihin. Toimistojen yhdistäminen kasvattaa yksittäisen toimiston henkilöstö- ja asiakaskantaa, joka voi lisätä tarvetta laajemmalle esteellisyytarkastusten henkilöpiirille ja siten monimutkaistaa tarkastuksia lisäten henkilökunnan työmäärää. On tärkeää, että esteettömän toimiston osoittaminen on mahdollista ilman, että asiakkaan asiointi etääntyy kohtuuttomasti.

Samalla Juristiliitto kiinnittää huomiota siihen, että vaikka suuri osa asioinnista tapahtuu etäyhteyksin, henkilökohtaiselle asioinnille on edelleen merkittävä tarve. Lisäksi esteellisyyksien hallinnan merkitystä ei tule aliarvioida, erityisesti väestökeskittymissä. Juristiliitto korostaa, että oikeusavun saatavuutta tulee seurata erityisesti sellaisilla alueilla, joilla yksityisiä oikeudellisia palveluja ei ole tarjolla.

5. Ehdotus johtavan talous- ja velkaneuvojan kelpoisuusvaatimuksesta

Kommenttinne ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

Juristiliitto pitää perusteltuna, että johtavan talous- ja velkaneuvojan tehtävässä edellytetään tehtävän vaativuutta vastaavaa koulutusta. Ehdotus ylemmän korkeakoulututkinnon asettamisesta kelpoisuusvaatimukseksi tukee tehtävän johtamisuonnetta sekä mahdollisuutta käsitellä vaativia asiakastapauksia.

6. Ehdotus viroista, joissa edellytetään erinomaista ruotsin kielen taitoa ja hyvää suomen kielen taitoa

Kommenttinne ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

Juristiliitto pitää tärkeänä, että kielelliset oikeudet turvataan käytännössä kaikissa tilanteissa. Ehdotus kohdentaa kielitaitovaatimukset tiettyihin virkoihin ja toimialueisiin on lähtökohtaisesti perusteltu, mutta sen toimivuutta tulee arvioida käytännön toteutuksen näkökulmasta.

Kielellisten oikeuksien toteutumisen tosiasiallinen turvaaminen edellyttää riittävää henkilöstömäärää, selkeitä työskentelytapoja ja henkilökunnan osaamisen kehittämistä Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että ruotsinkielinen palvelu voidaan turvata myös esteellisyys- ja sijaisuustilanteissa. Lisäksi Juristiliitto korostaa, että kielitaitovaatimusten mitoituksessa tulee huomioida rekrytoinnin toimivuus. Mahdollisten kielitaitovaatimusten muutosten ja täsmennykset vaikutukset nykyisiin virkamiehiin tulee arvioida jatkovalmistelussa huolellisesti.

Lisäksi on tärkeää huolehtia myös muiden kieliryhmien, kuten saamenkielisten, palvelujen toteutumisesta. Saamen kieliä koskevat velvoitteet perustuvat lainsäädäntöön. Kun toimipaikkaverkostoa supistetaan saamelaisten kotiseutualueella, voi tilanteessa konkretisoitua riski saamenkielisten palvelujen toteutumisen heikentymiseen.

7. Edunvalvonnan sijaistoimistot

Kommenttinne ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

Esteellisyystilanteiden sijaisjärjestelyjen tulee olla selkeät ja ennakoitavat. Juristiliitto pitää kahden vaihtoehdoisen sijaistoimiston mallia lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisena, koska se lisää joustavuutta ja mahdollistaa sijaisuuden järjestämisen eri tilanteissa.

Samalla Juristiliitto korostaa, että sijaisuuden toteuttamisessa tulee ensisijaisesti huomioida päämiehen etu. Pelkkä maantieteellinen etäisyys tai hallinnollinen tarkoituksenmukaisuus ei saa olla ratkaiseva tekijä, vaan yksittäistapauksessa tulee voida ottaa huomioon asiakkaan tilanne ja palvelutarve. Etäasiointi voi tukea näitä järjestelyjä, mutta ei kaikilta osin korvaa henkilökohtaisen asioinnin tarvetta.

8. Ehdotus toimipaikoista

Kommenttinne ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

Juristiliitto pitää toimipaikkaverkoston uudistamista perusteltuna siltä osin kuin sillä pyritään selkeyttämään nykytilaa ja yhdenmukaistamaan palvelujen tarjoamista. Esiitetty verkoston supistaminen on kuitenkin mittava, ja siihen liittyy merkittäviä riskejä palvelujen saavutettavuudelle. Erityisen tärkeää on osoittaa vastaanottaville toimipaikoille resurssit työskentelyedellytykset täyttävien tilojen tarjoamiseen myös lakkautettavien toimipaikkojen henkilökunnalle.

Toimipaikkaverkoston supistumista on perusteltu etätyömahdollisuudella. On kuitenkin huomioitava, ettei kaikkia tehtäviä voida tehdä etäyhteyksin kotoa käsin tai ne vaativat merkittäviä salassapitovaatimuksia, jotka voivat olla haasteellisia toteuttaa kotona. Toimipaikkojen supistaminen vaikuttaa merkittävästi henkilöstön työskentelypaikkojen sijainteihin, arjen ja työelämän yhdistämiseen, työmatkojen pituuksiin ja kustannuksiin sekä työssä jaksamiseen. Lisäksi työskentelyalueiden laajentumiset aiheuttavat matkakustannusten kasvamista, tehokkaan työajan

vähentymistä ja paikallistuntemuksen heikkenemistä. Lisäksi se lisää riskiä työhyvinvoinnin heikkenemiseen sekä pahimmillaan onnettomuuksien syntymiseen.

Juristiliitto kritisoi sitä, ettei toimipaikkaverkoston kehitysehdotus perustu todelliseen tilastoituihin tietoon asiakaskäyntien määrästä viraston eri toimipaikoissa. Nyt esitetty vaikutustenarviointi on tehty neljän viikon aikana tehdyllä käyntiasioinnin seurannalla viraston tietyissä toimipaikoissa. Edellä kuvattu seuranta ja sen pohjalta tehty vaikutusten arviointi ei ole riittävää, eikä sen perusteella voi tehdä asioinnin tai asiointimahdollisuuksien osalta merkittäviä johtopäätöksiä.

Asiointimatkojen pidentyminen ja henkilökohtaisen asioinnin väheneminen voivat heikentää palvelujen käytettävyyttä erityisesti sellaisille asiakasryhmille, jotka eivät voi hyödyntää digitaalisia palveluja. Keskimääräisiin matka-aikoihin perustuva arviointi ei välttämättä kuvaa riittävällä tarkkuudella kaikkien asiakkaiden tosiasiallista tilannetta.

Juristiliitto pitää myönteisenä, että kielelliset oikeudet on huomioitu toimipaikkaverkostoa suunniteltaessa ja että palveluja voidaan tarjota myös muissa tiloissa. Samalla on kuitenkin korostettava, että Suomi-pisteisiin ja etäpalveluihin tukeutuminen ei yksin riitä turvaamaan oikeuspalvelujen saavutettavuutta. Näistä syistä toimipaikkaverkkoa koskevia ratkaisuja tulee arvioida erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden näkökulmasta uudelleen. Lisäksi toimipaikkaverkoston muutosten vaikutuksia tulee seurata jatkossa ja mahdollisiin haasteisiin tulee puuttua välittömästi.

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet ry